

AZ IDEGENFORGALOM VONZÓ HELYEI

A HUSZADIK SZÁZAD korszellemének egyik legsajátosabb kihatása a szinte általános, a nép alsóbb műveltségi rétegeit is megfogó utazási vágy. Ha a mai korszellem foglalatának tartalmát vizsgáljuk a múlt századihoz vetve, abban két újat találunk, a sportszellemet és a vándorszellemet. Ennek bizonyoságául elég arra rámutatnunk, hogy a napisajtó papirlepedőin a sport és az idegenforgalom hovatovább nagyobb teret foglal el, mint a politika. Ez a kettő ma már nagyobb tömegeket és gyakrabban tud megmozgatni, mint akár a vallási, akár a politikai szellem.

A korszellem követelésére, közvetlenül azonban az idegenforgalomnak a mai uralkodóan autarkias gazdálkodásban óriásivá nőtt pénzügyi kihatásai következtében, az állam rákényszerült az idegenforgalom intézményes ápolására. Az ápolásnak két feladata van az előtérben. Az egyik minél nagyobb külföldi tömegek becsábítása, a másik, hazai viszonyainkban az elsónél talán még fontosabb feladat, a hazai tömegeknek itthon tartása. Kisült azonban, hogy mai törvényeink és szabályaink, valamint közintézményeink teljesen elégtelenek az idegenforgalom ápolására. Olyan egészen új feladat ez, melyre közületi szerveink nincsenek, s amely törvényes alagra támaszkodni nem tud. Az Idegenforgalmi Tanács és a Máv ténykedései csupán kísérletek, tanulmányozások, s néhány valóban fényes eredményük, mint például a filléresvonalok, csak rámutat arra, hogy törvényes és közintézményes ápolással nagyon sokat lehet elérni.

Nincs már kétség aziránt, hogy az idegenforgalmi törvényre és a ma sok kormányzék hatáskörében szétszórt feladatoknak egy hivatalban egyesítésére sürgősen szükség van. Az általános irtózat új hivatalok felállításától nem gátol ebben, mert csupán meglévő intézmények egyesítéséről kell gondoskodni, s ennek a központi hivatalnak nagy hatáskört kell biztosítani. A hangsúly itt a hatáskörön van. A készülő idegenforgalmi törvény fogja ezt a hatáskört megállapítani. Az eddig megismert tervek¹ szerint az idegenforgalmi központi hivatal hatáskörébe két olyan feladatnak megoldása is beletartozik, melyhez az idegenforgalmi érzéken kívül különös szakismeret, sőt tudományos alaposág is szükséges. Az egyik ilyen feladat az idegenforgalom vonzóhelyeinek megállapítása, értékelése és törzskönyvezése, a másik pedig az országos idegenforgalmi ismerettár felállítása.

¹ Városok Lapja. XXVIII. 28-29 szám. 406-409 1.

Ma az idegenforgalmi vonzóhelyek megítélésében országos tájékoztatlanság uralkodik. A ma elismert és elismerést követelő vonzóhelyeket az utazó közönség majdnem minden vezetés nélkül maga kereste ki és maga tette azokká. A nemzetközi idegenforgalomban egyetlen komoly, baedekeri nyelven mondvá „csillagos.. hazai vonzóhelyünket, Budapestet is nem céltudatos propaganda, hanem a jelentékeny átmenőforgalom utasai, s csak másodsorban az újságírók és a földrajzi tankönyvek tették azzá, harmadsorban pedig kiállítások és kongresszusok. Belföldi idegenforgalmunk vonzóhelyei is hasonlóképpen lettek ilyenekké, bár itt igen jelentékeny szerepet játszott a céltudatos propaganda is, még pedig főleg a Magyar Turista Egyesületé, melynek Téry Ödön és Thirring Gusztáv vezetése alatt hervadhatatlan érdemei voltak e téren, amelyek most Cholnoky Jenő vezetése alatt tovább gyarapodnak. De még az ő, inkább csak példaadásul szolgáló tevékenységüket is az ötletek és meglátások időbeli és térbeli elszórt-sága és az értékelésre nemtörekvés jellemzi. Sokszor túlzott lelkesedés emelt ki érdemen felül vonzóhelyeket, melyek a közönségben csalódást keltvén, káros visszahatásokat is kiváltottak. De sok jelentékenyebb vonzóerővel bíró hely ismeretlen maradt a közönség előtt mostariig. Hozzá kell tennünk, hogy az eddig feltárt vonzóhelyek csaknem kizárólag a széphelyek, sőt azok között is főleg csak a tájképi széphelyek, Utóbbiak pedig távolról sem kizárólagosan alkotják az idegenforgalmi vonzóhelyek összeségét.

Az idegenforgalmi vonzóhelyek ilyenmű jellegének megállapításában megszokott dolog a megítélést magára az utazóközönség ítéletére bízni. Ez a megszokás azonban a legerősebben bizonyítja a szakszerű idegenforgalom-szervezés hiányát. Mintha bizony a Mona Lisa szépségét a közönség fedezte volna fel és a Mont Blanc felé nem Saussure terelte volna a közönség figyelmét. A vonzóhelyek vonzóerejét igenis meg lehet mérni és elég pontosan ki lehet számítani azok hatásait. Csak összehasonlító mérlegre kell tenni minden helynek szép, érdekes, kellemes és hasznos tulajdonságait s ha azok tömeglélekre gyakorolt hatásaikban nem mutatkoznak is állandóknak, tévedések elég biztossággal kerülhetők el. Az idegenforgalmi hivatal tehát jó eszközöket tud találni ahhoz, hogy a vonzóhelyeket meghatározhasa és rangsorba szedhesse.

A vonzóhelyek meghatározásának és rangsorozásának két főcélja van. Az első főcél az állami támogatást visszafizetni tudó vonzóhelyek kiválasztása. A második főcél az idegenforgalmi propaganda irányításához szükséges komoly, szakszerű ismeretanyag egybegyűjtése.

Állami irányítás és támogatás nélkül csak igen lassan fejlődik az idegenforgalom Magyarországon. Évtizedeken át tömérdek millió megy évről-évre veszendőbe, marad káros mozdulatlanságban itthon, vagy áramlik ki külföldre vagy száll el mellettünk a jól szervezett országokba. Állami irányításra itt szükség van, mert idegenforgalmi vonzóhelyeink lakossága többnyire egyáltalán nem is ismeri a mai idegenforgalom természetrajzát, ennél fogva fogalma sincs arról, hogy mit és hogyan kell megfognia és kihasználnia. Másrészt pedig értékes vonzóhelyeinken többnyire hegyek mélyén elrejtett olyan elmaradt

nép él, mely nemcsak tudatlan, de nyomorultul szegény is vagy pedig a vonzóhelyek ma nagyurak vadaskertjei, melyeket szögesdrótok zárnak el az idegenforgalom elől. A készülő bajor idegenforgalmi törvény mélyen belenyúlva a magánvagyon elvébe kimondja, hogy mindent fel kell tárn az idegenforgalom előtt, amit az állam szükségesnek tart és semmit sem szabad tenni, ami az idegenforgalomnak káros s ebben annyira megy, hogy az idegenforgalmi vonzóhelyekről még a politikai gyűléseket is kiltja. Az állami támogatás és irányítás nem kerülhet szét az egész országban, arra nem tarthat igényt minden község, mert akkor a legnagyobb összeg is szétfolyik politikai befolyások alatt kortesborrá. Csak a törvényes eljárás útján, szaktanács nyilvános elbírálása alapján vonzóhellyé nyilvánított területnek szabad az állami támogatásban részesülnie. Nemcsak állami szállók építésére gondolkunk, hanem kis, esetleg csak egészségügyi berendezésekre adott hitelekre, menedékházacskákra, vasúti váróházakra, melyek előre elképzelhetetlen fejlődés csirái lesznek olykor. Ha arra gondolunk, hogy Téry Ödön kétezer forint összes költséggel tákoltatta össze az első dobogókői menedékházat, ma pedig ennyit bevételez az államvasút Dobogókő vonzásából egyetlen nyári hónapban. A csorbatói állami szálloda kifizette magát csupán a képével, mert ez az épület, a svájci hotelekre emlékeztető vonalaival megjelenván a propagandában, legalább tíz százalékot jövedelmezett a Tátra és a Vág völgy forgalmának emelésével s így egész jelentéktelen volt az, hogy üzeme aktív volt-e? Akik ma gúny tárgyává tették Lillafüredet, azok harminc év múlva ezt alighanem letagadnák. Mert az a pompás ház a Hámori-tó partján olyan reklámanyag, maga a hely olyan vonzó, hogy minden üzemi ráfizetés dacára is pompásan fog jövedelmezni az országnak. Ha úgy gondolunk, mint a körüti sajtó, akkor az állam akár önmagát is beszüntethetné a rosszul jövedelmezőség elve alapján.

Ugyanígy könnyű az idegenforgalmi ismeretanyag begyűjtésének feltétlen szükségességét is bizonyítani. Vezetni csak tájékozottság, alapos tudás segítségével lehet. A magyar idegenforgalom irányításában legutóbb sok történt, de mégis sok belső tartalom nélküli jelszó is érvényesül benne. Ezt még a különben magas tudású, az idegenforgalom mechanizmusát és dinamizmusát kitűnően ismerő idegenforgalmi vezéreink is elismerik. A helyzet ma az, hogy pompásan és ötletesen kihirdetjük hazánk vonzóhelyeit, de a csábításra megjelenő idegenek részletkérdéseire többnyire nem tudunk felelni. Tájékoztató szövegeket nyomtatásban közrebocsátunk, külföldi vezetőkönyvek céljaira anyagot adunk, de ezek nem mindig megbízhatók, sokszor tartalmatlanok, többnyire nem a legjobban válogatottak. Útikönyvekbe és tájékoztatófüzetekbe néha képtelen tudatlanságok csúsznak be. Ez megtörténik minden országban. Feltűnő azonban s az idegenforgalomban teljesen iskolázatlan országunkban természetes is, a szövegek szakszerűtlensége, hiányossága és gyakori együgyűsége. Utóbbi néha mulatságosan fejeződik ki a tudatlanságnak rosszul alkalmazott szakkifejezésekkel leplezésében. Mindez árt idegenforgalmunknak is, de még többet hírünknek, különösen a bíráló és gúnyolódásra hajlamos németiség körében. Néhány évtized előtt a Gellérthegy

szikláin munkásokat látván egy német társaság, a hivatalos idegenvezető azt magyarázta, hogy a meztelen dolomitfalat cementvonalakkal teszik hasonlónvá a szomszédos ciklopszfalazathoz. Szerencsére a jelenlevő Hans von Staff berlini geológus felvilágosította kacagó honfitársait, hogy a sziklahullás veszélye ellen védekeznek a repedések be-cementezésével. De nyomtatásban is kötetet lehet összegyűjteni hasonlókból. Ma az a helyzet, hogy nagy állami intézetek dolgoznak sokféle ismeretanyag összegyűjtésével, például földtani térképezéssel, de a nemzetgazdasági szempontból ma szintén nagy jelentőségű idegenforgalmi vonzóhelyek ismeretanyagának összegyűjtésére semmiféle szervünk sincsen. Még a már nyomtatásban, de természetesen elszórva megjelent anyag sincsen lajstromozva. Idegenforgalmi vezetőink is csupán saját, fejükben raktározott ismereteikre támaszkodnak, mert hátuk mögött hiányzik még a minden kérdésre percek alatt feleletet adó idegenforgalmi kartoték, az országos idegenforgalmi ismerettár.

Az idegenforgalmi vonzóhely ilyen jellegének megállapítása és az országos idegenforgalmi ismerettár felállítása majdnem kizárólag a földrajztudomány körébe tartozó feladatok. Ezt sem nehéz bizonyítani. Elég arra rámutatnunk, hogy az egész világ idegenvezetői magasabb fokon a geográfusok. A geográfusok tárták fel és ismertették meg a világ szép tájait, ők vezették be az iskolába azok ismeretét, ők szerkesztették meg a vezetőkönyveket és teremtették meg a kalauz-irodalmat, szerkesztették és rajzolták tájékoztató térképeiket s dolgozták ki az ábrázolás módszereit, melyek egyedül alkalmasak az idegenforgalmi ismerettár szerkesztésére. De ami még ezeknél is fontosabb, az összehasonlító-földrajz egyedül hivatott az itt nélkülözhetetlen értékelő munkára.

AZ IDEGENFORGALMI VONZÓHELYEKET a földrajz öt osztályba sorozza: 1. Széphelyek. 2. Üdülőhelyek. 3. Szórakozóhelyek. 4. Tanulmány helyek. 5. Üzlethelyek. A szépség, kellemesség, mulatság, érdekesség és hasznosság mind vonzóerők, helyi energiák, melyek azonban hatásukban megfogyatkoznak a hely felkeresésére fordított munka arányában. Ebből következik, hogy nemcsak helyi, hanem helyzeti energiák is befolyásolják és végül meghatározzák, determinálják az idegenforgalmi vonzóhelyet. Mindkét energiát csak a földrajztudomány tudja megmérni, még akkor is, ha a mérőlécet egyes esetekben az esztétikától, történelemtől, közgazdaságtól stb. kell is kölcsönkérnie. Azt a szakvéleményt, mely az idegenforgalmi vonzóhely hivatalos jelleg-adományozásának alapjául szolgál, geográfusnak kell készítenie, más ahhoz nem is ért. A laikus nem tud indokolni, legfeljebb csak azt a tapasztalatát tudja közölni, hogy a kérdéses helyre járnak, tehát kétségkívül vonzóereje van. Nem elég azonban a jelleg megállapítása, az idegenforgalmi központnak annak értékéről is kell tudnia. Az értéket pedig éppenséggel nem a látogatók száma adja meg, mert ha a központ csak ezen a nyomon jár, akkor a központ jórészt már felesleges is, mert akkor már nem irányítja, hanem csak

A vonzóhelyek közül úgy a történeti sorrend, mint a vonzóerő tekintetében kétségkívül a széphelyeket illeti meg az első hely. Száz év előtt még kevés hely szépségének vonzóereje érvényesült. A tájban is van föltétlen szép, ami nem függ az idők és az ízlések változásától, de a divattól sem. Az idegenforgalmi értelemben vett széphelyet ilyenné teszi a táj tartalmi gazdagsága, fogalmi megismeréstől és értelmi belátástól függőség esetében is. Az érzéki kellemes érzete tehát kibővül a világlátottságnak és tapasztalat gyarapodásnak érzetével. A széphely megállapításában a geográfus nemcsak a saját érzéseire van utalva, bár azok benne rendszeren fejlettebbek világlátottságból eredő tapasztalatánál fogva. A geográfus a széphely tartalmi gazdagságát megmérni is tudja. Ennek a bizonyítására felhozhatjuk, hogy a geográfus minden közvetlen szemlélet nélkül a részletes, topográfiai térkép alapján is ki tudja jelölni a föltétien széphelyeket. Hangsúlyoznunk kell, hogy nemcsak a természeti, hanem a kultúrtájra, tehát a városképre, népéletre is gondolunk, éppen úgy, mint a romokra, gyártelepekre, forgalomképekre. Módszertani tekintetben ez a tartalmi gazdagság magas fokozatainak kikeresése. Nem érdemes vitába szállni azzal az ellenvetéssel, hogy tartalmilag szegény helyeknek is lehetnek vonzóerői, mint például a pusztának, sivatagnak, alföldnek is. Ezeknek a helyeknek vonzóereje a végtelen szegénységben van s ez nem szépség, ami állandóan vonz, hanem csak egyszeri élmény, aminek ismétlődésére alig vágyakozunk. A látvány élvezetének mértéke, vagyis a hely idegenforgalmi vonzóerejének nagysága nagyjában egyenes arányban van a hely tartalmi gazdagságával. Ez a tartalmi gazdagság a táj tagoltságából, a tájelemek sokféleségéből (jégár, szikla, szurdok, folyóvíz, vízesés, álm, erdő, stb.), különleges építményekből (romok, várkastélyok, történelmi városképek stb.) áll.

Nyilvánvaló tehát, hogy a széphelyeket nem véletlenségek, hanem különleges tulajdonságok teszik azokká, s a kedvező közlekedéscsoporthelyi helyzet válogatja ki közülük az idegenforgalmi helyeket. Tudományosan módszeres elemzéssel kell megállapítani az értékfokozatokat, mert ha a művészetekben nem is, itt érvényesül az „arany metszet” munkahypotézise. Tévedés azt hinni, hogy a széphelyek tudományostárgyilagos értékelését nem fogadja el az utazni vágyó közönség, s inkább ettől eltérő alanyi-értékelést végez. Éppen ellenkezőleg, ez a közönség csakis az objektív értékelésnek hisz, ahhoz tudatosan alkalmazkodni kíván, sőt követeli is akkor, midőn körül van véve a szemérmetlen idegenforgalmi üzletnek az ő bőrre menő versengésével. A széphelyek értékelésében az alanyi elemet különben is érzi a geográfus is, többnyire finomabban és mélyebben, mint maga a közönség, erre vall az esztétikai-földrajz legújabb beállításai s általa a földrajz-tudománynak egy új fejezettel gyarapítása.

Mindenki megnyugodhatik abban, hogy az idegenforgalmi helyek meghatározásának és az ismerettár szerkesztésének igazi szakembere a geográfus, amint a geográfus a professzionista turista is, s a világjárásban vele szemből mindenki csak műkedvelő vagy szolgáló. Ha erről valaki meggyőződést akar szerezni, vegye csak kezébe Thirring

„Budapest környéke“ vagy Dornyay pompás „Bakonyi kalauz“-át s hasonlítsa ezeket össze a műkedvelők hasonló munkáival.

A széphelyek meghatározásában a geográfus is rákényszerül idegen segítségre. Egyes széphelyeket tartalmi gazdagságuk mértékén felül emelnek asszociatív hatások, a nem szemlélhető, de a tájban mégis erősen érezhető történelmi emlékek. Ezekben az esetekben a geográfus maga is műkedvelő. A történész, művész e helyeken erősebben és igazabban érzi a hely szuggesztív hatásait s azokat tudatosabban tudja megmagyarázni és értékelni.

Az idegenforgalom vonzóhelyei között második helyen az üdülőhelyek állanak. A hazai üdülőhelyek megkeresésében, értékelésében és leírásában valóságos úttörő munka vár a geográfusra. Az üdülőhelyek olyan széphelyek, melyek a pihenés és a kényelem kellékeinek különleges birtokában huzamos tartózkodásra csábítanak. Az üdülőhelyek megállapítása és értékelése csaknem kizárólag településföldrajzi kérdés. Kellékeik természeti elemei, a víz, erdő, klíma, magasság, valamint polgárosodási elemei, a lakás, ellátás, közlekedés, szórakozás mind megmérhető és meghatározható településföldrajzi adalékok. Nincs a hazai földművelésnek és iparnak egyetlen olyan ágazata, melyben állami támogatással nemzetgazdaságunkat olyan hatásosan lehet emelni, mint üdülőhelyek létesítésével. Nemzetgazdaságunkban az idegenforgalmi, hozzávetőlegesen évi 30 millió pengőre, de a világháború befejezése óta közel egy milliárdra becsülhető szenvedőleges tétel majdnem egészében a külföldi üdülőutazások számláján állott elő. Ugyancsak hozzávetőleges számítással állíthatjuk, hogy minden, a hazai üdülőhelyek kiépítésébe helyezett tőke a nemzetgazdasági mérlegben három év alatt törlesztésre kerül. Ha tehát az állam harminc millió pengő hitelt bocsát üdülőhelyek építésére, ezzel az összeggel idegenforgalmi láthatatlan importunkat évi tíz millió pengővel lehet csökkenteni. Nem a mi feladatunk a hazai nyaraltatás eszmetérjesztése, de rá kell itt mutatnunk az üdülőhelyek szakszerű kijelölésének alapvető fontosságára.

A szórakozóhelyek alkotják az idegenforgalmi vonzóhelyek harmadik csoportját. Eme csoporton belül első helyen a sporthelyek állanak, még pedig azok, amelyek bizonyos különleges földrajzi alapkövetelményeket állítanak fel. A huszadik század két különleges, új, néptömegeket mozgóató eszméje, az utazási vágy és a sportszellem sok helynek vonzóerejét kelti életre. Az idegenforgalmi vonzóhelyek lajstroma új típusokkal gyarapodik általa. Felszín és klíma meghatározott tulajdonságainak együttes előfordulása magas értékre emel olyan helyeket, melyeknek eddig a nevét is alig hallottuk. Magyarország több ilyen értékkel bír, közöttük olyanokkal, hová ezernyi külföldi vágyakozhatik. A vadászat, horgászat és a lovastúrázás például európai vonzóerővel bíró helyeket tudna találni hazánkban.

Idegenforgalmi értékkel bíró tanulmányhelyekben és üzlethelyekben hazánk a legszegényebbek közé tartozik. Jelentékeny közvetlen hasznot sokáig nem fognak hozni és mégis igen nagy állami érdekek fűződnek ahhoz, hogy ezek a helyek pontosan megállapítva, lajstromozva és leírva, megmagyarázva legyenek. Bár-

mily szegényesek például román építészeti emlékeink, pásztoréletünk, török emlékeink és népviselet-sokadalmaink, borpincéink és agyagáru-műhelyeink, róluk minden érdeklődőnek pontos és szakszerű vezetést kell adnunk; itt az államvasutak mezőkövesdi és hortobágyi példaadása nyomán tervszerűen kell továbbhaladni.

Az itt megrajzolt célkitűzés nem új. Megindítója voltaképpen Bogsch Aladár s ennek a fejtegetésnek a feladata inkább az, hogy a szakszerűség követelményeire rámutasson. Itt sokkal inkább égető szükség van az idegenforgalom törvényes szabályozására, mint Franciaországban, Olaszországban és Ausztriában, ahol az idegenforgalmi törvény már él, vagy Bajorországban, ahol a többenél nagyobb és mélyebb kiterjedésben most életbeléptetés előtt áll. Mindenekelőtt szükséges a vonzóhelyek olyan módon megállapítása, ahogyan a gyógyfürdőké történik az 1876: XIV. t.-c. alapján. Elengedhetetlen, hogy az idegenforgalom tudományos tanulmányozását intézményesen biztosítsuk, az idegenforgalom munkásait szakszerű kiképzésben részesítsük főiskolai tanfolyamokon, mint azt Rómában, Berlinben teszik, — ezt legújabbán nálunk is megkezdik. Mert mindezekre itt sokkal nagyobb szükség van, mint a felsorolt országokban. Az idegenforgalom áldása máris rászállt erre a szegény országra, még pedig olyan hatásosan, hogy közgazdasági jelentősége már ma is egyenértékű legelső gazdasági ágazatainkkal.

PRINZ GYULA